

'synthetische' 'blokkendoosaanpak', waarbij het idee was: de docent dan wel de leergang zochten van tevoren uit welke taalelementen nuttig zijn, de leerlingen oefenden ze eerst taalgericht in en pasten ze dan inhoudgericht toe in communicatieve oefeningen. Deze in het onderwijs zeer veel toegepaste aanpak wordt in Engelstalige vakliteratuur wel de 'PPP'-werkwijze genoemd: *Presentation – Practice – Production*. De thans gebruikelijke didactiek zit op die lijn, zeker in de opbouw. Dat geldt het sterkst voor de productieve vaardigheden; de receptieve worden al langer relatief 'taalbad'-achtig geoefend. Deze aanpak probeert 'preventief' te werken. Voordat de leerlingen losgelaten worden op communicatieve situaties, worden ze in deelvaardigheidsoefeningen 'gewapend' en bij voorbaat van geëigende taalmiddelen voorzien. (Zie tabel 2.)

De tweede benadering is de omgekeerde, 'analytische' aanpak. Uit de – op welke gronden dan ook – tot stand gekomen volgorde van communicatieve opdrachten (receptieve en productieve, al of niet in allerlei projectachtige combinaties) worden de deelvaardigheidslijnen afgeleid. Die laat men ontstaan uit de woordenschat en de grammatica die in de communicatieve opdrachten toevallig aan de orde komen. Het voordeel zou kunnen zijn dat deze werkwijze natuurlijker en daardoor motiverender is. Net als in de taalgebruikspraktijk loopt de leerling in de communicatieve opdrachten tegen taalelementen aan die hij nog niet beheerst. Die ervaring moet hem motiveren om aan die elementen te werken. Dit is de redenering en aanpak van de taakgeoriënteerde benadering (*task-based learning*; vgl. de 'taalfitness'-onderdelen van het Tabasco-project van het APS). Deze manier zou je de 'remediërende' aanpak kunnen noemen: de leerlingen komen in de communicatieve opdrachten tekorten en fouten tegen die 'genezen' moeten worden. Het ideaal van deze aanpak is individualisering: iedere leerling heeft immers zijn eigen tekorten en fouten en moet zijn eigen weg vinden door het taalverwervingsproces.

Doorlopende leerlijnen

Maar de vto-schoolpraktijk kent eisen en beperkingen:

- Het programma moet een duidelijke structuur hebben: herhaling en opbouw.
- Individualisering is maar beperkt mogelijk.

De behoefte aan structuur neemt toe naarmate een programma langer is, zoals in het voortgezet onderwijs. Een woord dat één keer in een spreek- of schrijfopdracht

gebruikt wordt, beklift niet. Voor grammatica geldt hetzelfde. Een duidelijke opbouw is ook van belang voor het geven van feedback, het corrigeren en de beoordeling bij de toetsing. Docent en leerlingen moeten weten wat aan de orde geweest is, wat op het eigen niveau tot de leerdoelen behoort, ook in termen van te beheersen taalmiddelen en correctheid. Anders wordt het erg moeilijk aan de 'onvoldoende' leerling duidelijk te maken wat hij moet doen om zich te verbeteren.

In de schoolpraktijk zal een zuiver 'remediërende' aanpak zonder systematische herhaling en opbouw niet voldoen en is een geheel geïndividualiseerd deelvaardigheidsprogramma onmogelijk. Een element dat een keer aan de orde geweest is, krijgt dezelfde status als in een 'preventieve' aanpak: het hoort in komende communicatieve oefeningen niet meer fout te gaan, of althans: er moet herhaalde feedback op komen. Dat is in een geïndividualiseerd programma niet bij te houden.

Het is de vraag of het motiverende effect van een 'remediërende' aanpak op den duur blijft werken. De fouten en tekortkomingen van de leerlingen zijn talloos. Een verantwoorde en haalbare keus daaruit kan het best door professionals gemaakt worden – en dan beter niet door individuele docenten, maar door de beroepsgroep als geheel. Bij grammatica luistert om verschillende redenen de volgorde nog een stuk nauwer dan bij woordenschat. Alleen met gezamenlijke afspraken zijn doorlopende leerlijnen te realiseren.

Dit is geen pleidooi om terug te keren tot een strikt op 'preventie' gerichte 'blokkendoosaanpak', maar wel om tot duidelijke afspraken te komen over de minimale taalmiddelen, in eerste instantie woordenschat en grammatica, die de leerlingen kunnen gebruiken om de communicatieve doelen op de verschillende niveaus te realiseren. Deels wordt daaraan in ERK-ervolgprojecten op Europees niveau gewerkt (zie <www.coe.int/t/dg4/Linguistic/DNR_EN.asp#TopOfPage>), maar deels moet dat op nationaal niveau uitgewerkt worden. Een constructief voorstel daartoe is gedaan in het artikel van Kwakernaak, Hoeflaak & De Vries (2008), *Hoe verder met het vreemdetalenonderwijs?* ■

LITERATUUR

- Cito. (2006). *ERK-gerelateerde schrijftoetsen Duits, Engels, Frans*. Arnhem: Cito.
- Council of Europe. (2001). *Common European Frame of Reference for Languages*. Strassbourg: Council of Europe.
- Kwakernaak, E., & Hoeflaak, A. (2007). Levenschte opdrachten. ERK-gerelateerde schrijftoetsen van het Cito. *Levende Talen Magazine*, 94(3), 18-20.
- Kwakernaak, E., Hoeflaak, A., & Vries, E. de. (2008). Hoe verder met het vreemdetalenonderwijs? *Levende Talen Magazine*, (95)2, 6-10.
- Liemberg, E., & Meijer, D. (2004). *Taalprofielen*. Enschede: NaB-MVT.

debatteren op het Zernike College

Debatteren is steeds meer een vaardigheid die ook buiten het klaslokaal van de docent Nederlands plaatsvindt. Sommige scholen kennen tegenwoordig een debatgroep, andere hebben zelfs een debatuur op het rooster staan. Hoe richten docenten nu zulke debatlessen in? Patrick Rooijackers vroeg aan docente maatschappijleer Kea de Graaf, hoe zij op haar school, het Zernike College te Haren, het debatuur coördineert.

Patrick Rooijackers

Wie een van de voorronden van het *Lagerhuis* of het *Nationaal Kampioenschap Debatteren* bezoekt, moet wel vaststellen dat debatteren hot is in het onderwijs. Neem de voorronde van het NK *Debatteren* in Amersfoort november vorig jaar. Daar hadden dertig verschillende scholen uit het voortgezet onderwijs debatteams afgevaardigd. Aangezien dit een van de drie landelijke voorronden is, levert een kleine rekensom het vermoeden op dat een kleine honderd Nederlandse scholen een debatteam in hun wandelgangen heeft lopen.

Op heel wat scholen is debatteren al lang geen verantwoordelijkheid meer van alleen de docent Nederlands. Sommige scholen hebben een aparte debatgroep, andere scholen hebben een apart debatuur, al dan niet geleid door een docent Nederlands. Een aantal gymnasia rond Amsterdam heeft zelfs het aparte vak retorica ingevoerd waarin de aloude leer van de welsprekendheid onderwezen wordt.

Maar hoe richt je zo'n debatuur nu in? Ik sprak in Amersfoort met Kea de Graaf, docente Maatschappijleer aan het Zernike College te Haren, die met haar debatgroep de voorronde van het NK *Debatteren* inmiddels

voor de zesde keer bezocht. Het debatteam van haar school viel op door zijn gedrevenheid en gedegen voorbereiding. Debatteerders is op haar school een vaardigheid voor en door leerlingen geworden. Ik vroeg haar hoe zij het voor elkaar kreeg dat haar leerlingen zo vanzelfsprekend debatteerden zonder dat ze als docent daarin een sterk sturende hand heeft.

Wat was je uitgangspunt om een debatgroep op te richten?
‘Wij wilden als Zernike College aan twee debattoernooien deelnemen: *Op weg naar het Lagerhuis* en het *Nationale Kampioenschap Debatteerders*. Met name de laatste debatform vergt van leerlingen nogal wat voorbereiding en oefening. Daarom hebben we sinds zeven jaar een debatuur, dat in een keuzeband in het rooster is opgenomen. Ik kreeg de leiding over dit debatuur en mijn insteek is vanaf het eerste moment geweest: wie aan dit keuzeuur deelneemt, is gemotiveerd en heeft een duidelijke ambitie om zich in het debatteren te ontwikkelen. Mijn uitgangspunt was: leerlingen kunnen én willen dit.’

Is het je gelukt om dat uitgangspunt aan leerlingen duidelijk te maken?
‘Mijn aanvankelijke rol, in de beginjaren van ons debatuur, was er één van primus inter pares tussen de leerlingen. Ik adviseerde, corrigeerde en stuurde, waarschijnlijk zo ongeveer als een docent Nederlands het ook in

‘In de afgelopen jaren is het debatuur op het Zernike tot een uur voor en door leerlingen van de bovenbouw geworden’

zijn lessen zal doen. Maar in de afgelopen jaren is het debatuur op het Zernike tot een uur voor en door leerlingen van de bovenbouw geworden. Tegenwoordig kan het gebeuren dat wie over de gang loopt, in een lokaal druk, hard en enthousiast pratende leerlingen ziet, terwijl de docent slechts in een hoekje observeert. Grote kans dat het dan mijn debatgroep betreft. De afgelopen jaren bestond onze debatgroep gemiddeld uit zo’n 25 leerlingen, dus die produceren nogal wat lawaai.’

Had je meteen vanaf het eerste jaar succes?
‘In het eerste jaar ontstond al direct een erg gemotiveerd groepje. De leerlingen becommentarieerden elkaar, stimuleerden en respecteerden elkaar en er was een sfeer van vertrouwen. Dat team heb ik na veel oefenen mee laten doen aan *Op weg naar het Lagerhuis*. De vonken vlogen er tijdens het debatteren vanaf. Leerlingen werden enthousiast. Ze gingen thuis zelfs bij elkaar oefenen, zonder dat ik erom gevraagd heb. Dat in het jaar daarop het debatteren weer een vast uur in het rooster zou krijgen, sprak toen voor zich.’

DE COMMISSIE VAN DRIE

Drie leerlingen, een zogenaamde Commissie van Drie, leiden het debatuur op het Zernike College. Deze leerlingen worden al jaren niet meer gekozen door docente Kea de Graaf, maar rechtstreeks door de leerlingen van het keuzeuur.
Kea de Graaf: ‘De kandidaten houden heuse verkiezingsinleidingen die ze op-en-top voorbereiden. De teamkandidaten komen in een lange rij op het bord te staan. Leerlingen stemmen schriftelijk door drie kandidaten op te schrijven in volgorde van voorkeur. In alle openheid worden op het bord de namen geturfd. De eerste drie verkozen leden vormen uiteindelijk het team voor het NK, de volgende drie het zogenaamde ‘schaduwteam’, dat alert moet blijven, zodat het eventueel kan invallen. De Commissie heeft belangrijke verantwoordelijkheden. De lijst van leerlingen die zich hebben ingeschreven voor het debatuur, geef ik in het begin van de les aan de Commissie van Drie, die absentes noteert. De Commissie van Drie bepaalt bovendien welke van de door het *Lagerhuis* en de *NK Debatteerders* aangereikte stellingen worden behandeld. De leerlingen zetten de tafels en stoelen in de voor dit doel juiste opstelling. De Commissie van Drie brengt haar doel voor die les met veel ‘peergrouphumor’,

zodat de leerlingen zich vol overgave aan het gestelde doel wijden.’
Nemen de Commissieleden dan altijd die verantwoordelijkheid? ‘Daar hebben ze zich aan verbonden. Ik leg de leerlingen bij de verkiezingen van de Commissie van Drie één dwingend eis op. Het profiel van kandidaat-commissieleden moet voldoen aan de door mij gestelde voorwaarden. Aspirant-commissieleden zijn bereid de volledige verantwoordelijkheid voor het keuzeuur op zich te nemen. Ten tweede: zij kunnen probleemloos deze verantwoordelijkheid op zich nemen zonder dat hun studieresultaten eronder zullen lijden. Ten derde: commissieleden kunnen niet – om welke reden dan ook – ergens halverwege het schooljaar ermee ophouden. Ten vierde: ze hebben de plicht alle leerlingen van dit keuzeuur bij het debat te (blijven) betrekken. Wie zich kandidaat stelt, weet waaraan hij of zij begint. Ik zie nadrukkelijk erop toe dat democratische procedures worden gehandhaafd. Alle leerlingen hebben dus stemrecht bij verkiezingen en functies kunnen niet in een onderonsje ingevuld worden. Dat geeft een heel eigen dynamiek aan zo’n groepsgebeuren: belangrijke rollen als jurylid, lid van het schaduwteam of supporter worden van een gouden randje voorzien en nieuwkomers worden door iedereen hartelijk ontvangen.’

Kea de Graaf

Hoe moet ik me zo’n debatuur op jullie school door het jaar heen voorstellen?

‘We beginnen elk schooljaar het debatuur met een workshop door het Nederlands Debat Instituut (NDI), dat het *Nederlands Kampioenschap Debatteerders* organiseert. Een professionele debattrainer brengt de leerlingen dan de belangrijkste principes van het debatteren bij. Dat motiveert de leerlingen altijd erg.’

‘In de les daarop ontvangen de leerlingen het door het NDI en de Vara uitgegeven lesmateriaal en bespreken dat met elkaar. In de vervollessen gaan ze oefenen. Dat doen ze voor de beide toernooien; in elk uur vindt er zowel een NDI- als een Lagerhuisdebat plaats. Ze volgen daarbij zo veel mogelijk de voorgeschreven debatprocedures. Zo is er bijvoorbeeld sprake van een jury, die haar commentaar levert en tevens iemand die de tijd bijhoudt.’

‘Die twee rondes zijn noodzakelijk, want er is een belangrijk verschil tussen beide debattoernooien. *Op weg naar het Lagerhuis* werkt volgens een erg los gestructureerd debatprincipe: wie de beurt krijgt, heeft kort het woord. Het *NK Debatteerders* verloopt volgens de principes van het beleidsdebat: een team van drie leden verdedigt in drie streng beregelde debatbeurten een standpunt.’

Wat is jouw rol?
‘Ik zit in een hoek van het lokaal en meng mij alleen in hun debatteren als ik vind dat er sprake is van al te bui-

tensporig gedrag. Maar dat is zelden of nooit het geval. Mijn inbreng speelt zich de laatste jaren voornamelijk buiten de les af. Buiten de les om én via e-mail ben ik druk bezig met stimuleren, coördineren en adviseren. Maar ik neem bijvoorbeeld geen deel aan de verkiezingen van de teamleden die uiteindelijk aan de debatten deelnemen. Dat bevalt me uitstekend en ik heb niet het idee dat dat tot kwaliteitsverlies leidt. De leerlingen die worden gekozen, zijn vrijwel altijd die leerlingen van wie ik zelf ook de indruk had dat ze geschikte kandidaten voor de toernooien zijn.’

Ben je dan niet onzichtbaar voor de leerlingen?
‘Natuurlijk ben ik wel op de achtergrond veel bezig, vooral ook om de continuïteit te bewaken. Ik maak de debatleiding, de zogenaamde Commissie van Drie, attent op potentieel goede debaters uit het arsenaal aan leerlingen dat in de jaarlaag van 4-atheneum en 4-havo aanwezig is. Ik deel ook in het debatuur complimenten uit aan de rising stars en zal altijd een ‘dipje’ in het moreel proberen op te vijzelen. Maar de verantwoordelijkheid ligt uiteindelijk bij de Commissie van Drie: die moet nieuwe leerlingen bijvoorbeeld stimuleren om bij het debatuur te komen.’

Mag iedereen meedoen op school?
‘Het keuzeuur staat open voor bovenbouwleerlingen havo en vwo. Wie in de vierde klas zich bij het debatuur